

На вайне і пра вайну

Інтэграваны ўрок: беларуская літаратура і гісторыя Беларусі

В. Г. Шантарэнка,

настаўнік беларускай мовы і літаратуры першай катэгорыі

СШ № 16 г. Полацка

А. С. Радзевіч,

настаўнік гісторыі і грамадазнаўства першай катэгорыі

СШ № 16 г. Полацка

Дадзены інтэграваны ўрок аб'ядноўвае два вучэбныя прадметы: беларускую літаратуру і гісторыю Беларусі. Форма правядзення нестандартная, што дае магчымасць вучням выкарыстаць веды па адным прадмеце для вывучэння другога. Прапанаваныя віды працы падтрымліваюць ўвагу вучняў, павышаюць пазнавальную цікавасць, служаць развіццю ўяўлення мыслення, творчай актыўнасці.

Знаходкі ўрока могуць выкарыстоўвацца як асобны матэрыял для правядзення факультатыўных заняткаў, пазакласнай работы па прадметах і ў даследчай працы.

Клас: 9

Тэма: На вайне і пра вайну (агляд лірыкі А. Куляшова перыяду Вялікай Айчыннай вайны).

Мэта:

- стварыць спрыяльныя ўмовы для асэнсаванага знаёмства з творчасцю і жыццёвым шляхам А. Куляшова на фоне гістарычных падзей;
- прааналізаваць вершы ваеннага часу, самыя ярскія прыклады ваеннай лірыкі пісьменніка, знайсці сувязь мастацкага твора і гістарычнай

асновы сюжэта, садзейнічаць развіццю лагічнага мыслення вучняў, выпрацоўваць уменне самастойна працаваць з дадатковай літаратурай;

- спрыяць выхаванню патрыятычнага пачуцця і актыўнай грамадзянскай пазіцыі ў вучняў.

Размеркаванне часу: урок разлічаны на **90 хвілін**:

- арганізацыйны момант, выклік – 10 хвілін;
- стадыя асэнсавання – 40 хвілін;
- стадыя рэфлексіі – 30 хвілін;
- падвядзенне вынікаў урока – 10 хвілін;

Абсталяванне: партрэт А. Куляшова; фотаздымкі падзей Вялікай Айчыннай вайны; мультымедычная прэзентацыя “Жыццё А. Куляшова”; фоназапіс голаса Левітана, запіс песняў “Журавлі”, “Священная война”; схематычны і тэарэтычны матэрыял; карта-схема (Сучасная Беларусь); гістарычныя даведкі.

Эпіграф: Да таго часу пакуль людзі будуць помніць жахі мінулай вайны, вайна не павінна паўтарыцца.

В.Быкаў

Ход урока

I. Арганізацыйны момант

Фарміраванне груп:

а) Вучні дзеляцца на групы ў залежнасці ад выбранага верша А. Куляшова (творчая група вызначана настаўнікамі).

б) Настаўнікі паведамляюць алгарытм ходу ўрока.

II. Выклік. Вучням прапануецца самім вызначыць тэму ўрока з асацыятыўнага раду слоў, размешчаных на дошцы.

Настаўнік гісторыі. Звярніце ўвагу на змешчаныя на дошцы словы. Абмяркуйце ў групах, а потым агучце, аб чым пойдзе гаворка сёння на ўроку.

Выбар, здрада, “Баграціён”, калабаранты, генацыд, Хатынь, сведка, акупацыя, подзвіг, Марыненка, ахвяра, 3 ліпеня 1994 года, Перамога, гуманізм.

Вучні раюцца, выказваюць свае думкі, абгрунтоўваючы іх.

Настаўнік літаратуры. Прыведзеныя словы-асацыяцыі, як вы заўважылі, ужываюцца ў розных стылях маўлення, маюць розныя значэнні, але аб’яднаны агульным словам **Вайна**.

Настаўнік гісторыі. Тэма нашага сённяшняга ўрока: “На вайне і пра вайну”, бо без мінулага няма будучыні.

Настаўнік гісторыі. Чытае эпіграф да ўрока.

Настаўнік літаратуры. Вялікая Айчынная вайна вызначыла месца і прызначэнне кожнага. Адно змагаліся на перадавой, другія – у тыле ворага, уносячы свой непамерны ўклад у барацьбу з фашысцкімі захопнікамі. З першых дзён вайны пісьменнікі, паэты разам з народамі ішлі на барацьбу з фашызмам. Іх зброяй былі і вінтоўка, і кулямёт, і мастацкае слова: вершы, аповяданні, песні, радкі ваеннай карэспандэнцыі.

З лёсам і творчасцю аднаго з ваенных карэспандэнтаў пазнаёмімся сёння на ўроку. Вучань прадстаўляе электронную прэзентацыю “Лёс Аркадзя Куляшова даваеннага і ваеннага перыяду” (на экране дэманстрацыя прэзентацыі.)

Гучыць песня “Священная война”

Вучань. Урывак з паэмы А. Куляшова “Сцяг брыгады” (Родны Мінск я пакінуў...)

Гучаць словы Ю.Левітана “Ад савецкага інфармбюро...”

Вучань. Гістарычная даведка пра першыя дні акупацыі ў горадзе Мінску (дадатак № 7).

Настаўнік гісторыі. Штодзённай чырвонаармейскай газеце патрэбны быў аператыўны матэрыял, які па гарачых слядах асвятляў бы ход баявых дзеянняў, вучыў байцоў ваяваць і перамагаць грознага ворага. Такой мэце служылі і рыфмаваныя лозунгі, і вершы-наказы, і чарговыя сведкі савецкага

інфармбюро, і разнастайныя сатырычныя творы. Часцей за ўсё яны пісаліся з канкрэтнай прычыны, і героі іх не выдуманя, а рэальныя асобы. Аб справах гэтых салдат і афіцэраў ведалі, вядома, іх таварышы па ўзводзе, роце, іх прыкладам, які знайшоў водгук у газеце, ганарыліся і пераймалі яго. Прыкладам газет ваеннага часу з'яўляюцца “Раздавім фашысцкую гадзіну”, “За свабодную Беларусь”, якія вы можаце ўбачыць на дошцы.

Настаўнік літаратуры. За аснову шматлікіх сваіх твораў Аркадзь Куляшоў узяў рэальныя гістарычныя ваенныя падзеі. Сёння мы пазнаёмімся з найбольш яскравымі творамі пісьменніка ваеннага часу. Гэта вершы “Камсамольскі білет”, “Над брацкай магілай”, “Балада пра чатырох заложнікаў”

III. Асэнсаванне. Твор, які не страціў актуальнасці і да нашага часу і з'яўляецца яскравым прыкладам мужнасці і стойкасці беларускіх камсамольцаў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Вучаніца чытае верш “Камсамольскі білет”.

IV. Праца ў групах.

Прэзентацыя груп.

(Вучні ўважліва слухаюць і занатоўваюць інфармацыю ў сшыткі)

Вучань. Гістарычная даведка пра дзейнасць камсамола ў часы Вялікай Айчыннай вайны (дадатак № 10).

Першая група. 1) Аналіз верша (дадатак №2 і дадатак №4). Ацэнка групы (дадатак № 1)

Вучань. Гістарычная даведка пра партызанскі рух на Беларусі (дадатак № 8).

Настаўнік гісторыі. Зброяй пісьменнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны былі не толькі вершы, але і больш складаныя ліра-эпічныя жанры: баллады, паэмы. Зараз слова вучням з другой групы, якія пазнаёмяць нас з “Баладай пра чатырох заложнікаў”. У аснову гэтага твора былі пакладзены рэальныя гістарычныя падзеі, звязаныя з іменем бацькі Міная.

Вучаніца. Гістарычная даведка пра дзейнасць бацькі Міная (дадатак № 9).

Вучань. Чытае выразна баладу.

Другая група.

1) Аналіз верша (дадатак №2 і №5). Ацэнка групы (дадатак № 1)

Настаўнік гісторыі. В. Быкаў сказаў: “На вайне не бывае без смярцей – адна з мэт любой вайны не толькі захоп тэрыторый, але і забойства людзей, якія стаяць на варце сваёй зямлі”. Людскія страты на тэрыторыі Беларусі ў часы Вялікай Айчыннай вайны (1941-1944 гг.) па архіўных дадзеных складаюць 2 596 676 чалавек, з іх: ваеннаслужачых у баях – 332 568 чалавек, ваеннапалонных у лагерах – 810 091 чалавек, партызан і падпольшчыкаў – 44 791 чалавек, мірнага насельніцтва – 1 409 225 чалавек. Як вы бачыце, страты сярод мірнага насельніцтва былі самымі значнымі.

Гучыць мелодыя песні “Журавлі”, на фоне якой вучаніца паведамляе пра брацкія магілы.

Трэцяя група

1. Вучаніца чытае верш А. Куляшова “Над брацкай магілай”.

2. Аналіз верша (дадатак №2 і дадатак №4). Ацэнка групы (дадатак № 1).

Чацвёртая група (дадатак № 3 і № 6).

V. Рэфлексія

Настаўнік літаратуры. Чытае словы В. Быкава:

“Мабыць найбольшае зло ў жыцці чалавека – спрадвечнае яго бяспамяцтва”.

Ці згодныя вы з меркаваннем В. Быкава, свае меркаванні можна выказаць праз” Групавы прагноз”.

Прэзентацыя” Групаваго прагнозу”.

Спадвечнае бяспамяцтва – зло ў жыцці чалавека?	
ТАК	НЕ

.....
.....
.....
Вынік:	

Настаўнік гісторыі. Ніхто не забыты, нішто не забыта. Гэтыя словы ў сьвядомасці і сэрцах не толькі людзей старэйшага пакаленьня, але і іх дзяцей, унукаў, праўнукаў, якія не ведалі вайны. Ён вучыць жыць па самых высокіх мерках патрыятызму і маралі, ненавідзець вайну, цаніць і абараняць мір. Засцерагаць нашы душы ад самага большага зла ў жыцці чалавека – спрадвечнага бяспамяцтва.

Настаўнік літаратуры.

Прапануе ўшанаваць памяць загінуўшых на вайне хвілінай маўчання.

Гучыць метраном.

VI. Рэфлексія да ўсяго ўрока.

Сёння на ўроку я прыйшоў(ла) да высновы...

VII. Дамашняе заданне.

Эсэ. Асоба Аркадзя Куляшова

Дадатак № 1

Ацэнка групы

Абзначце кружочкам, як вы ацэньваеце работу групы:

- мы ўпэўніліся ў тым, што члены нашай групы зразумеюць заданне
- мы выслухалі думкі і прапановы ўсіх членаў групы
- мы цярпліва высвятлялі ў групе больш складаны матэрыял
- мы размеркавалі работу ў групе

- ✓ Што вашай групе ўдавалася асабліва добра?
- ✓ Што б вы зрабілі па-іншаму ў наступны раз, каб больш паспяхова супрацоўнічаць. Растлумачце падрабязна?

Дадатак № 2

Назва верша		
Параметры	Меркаванні вучняў	Доказ меркаванняў, прыклады
1.Тэма 2.Ідэя твора 3.Від лірыкі 5.Вершаваны памер 6.Мастацкія сродкі: *эпітэт *метафара *параўнанне 7.Мастацкія асаблівасці: *пейзаж *гукапіс *рыфма *будова *элемент фальклору *кантраснасць *дакументальнасць 8.Уласнае стаўленне да верша		

Дадатак № 3

Складаем “Хайку”

Хайку (хокку) – гэта японская вершаваная форма ў тры радкі.

1-ы радок : павінен змяшчаць фразу з 5-ці складоў;

2-гі радок: павінен змяшчаць фразу з 7-мі складоў;

3-ці радок: павінен змяшчаць фразу з 5-ці складоў.

Дадатак №4

Кампазіцыя твора	Сэнс	Цытата

Дадатак № 5

Назва верша	Мастацкія сродкі	Прыклады

Дадатак №6

1. Адзначце на карце-схеме, карыстаючыся сваім смартфонам “ Жыццёвыя дарогі пісьменніка А. Куляшова”. Спасылка для працы

2. Складзіце хайку (дадатак №3)

3. Эсэ. Асоба Аркадзя Куляшова.

Дадатак №7

ГІСТАРЫЧНАЯ ДАВЕДКА. ЗАХОП МІНСКА НЯМЕЦКАЙ АРМІЯЙ

22 чэрвеня 1941 г. фашысцкая Германія вераломна напала на СССР. Пачалася Вялікая Айчынная вайна савецкага народа, якая стала састаўной часткай Другой сусветнай вайны. 22 чэрвеня 1941 г. паміж 3.00 і 3.30 нямецкая армія (вермахт) перасякла мяжу з СССР. У Заходняй асобнай ваеннай акрузе паветраным налётам падвергліся 26 аэрадромаў, і ў першыя дні вайны былі страчаны 738 самалётаў (41 %). Раніцай 22 чэрвеня праціўнік перайшоў

у наступленне сіламі групы армій «Цэнтр» (камандуючы Ф. фон Бок). Першымі ў бой з перадавымі нямецкімі часцямі ўступілі савецкія пагранічнікі, маючы толькі стралковую зброю, яны аказалі зацятае супраціўленне. Пад вечар 22 чэрвеня ўзнікла пагроза глыбокага ахопу нямецкімі танкавымі злучэннямі абодвух флангаў Заходняга фронту.

24 чэрвеня, калі асноўныя сілы 3-й танкавай групы пасля захопу Вільнюса рушылі да Мінска, напрамак Вільнюс — Мінск апынуўся амаль непрыкрытым. Таму дывізіям, сканцэнтраваным у Мінску, было загадана тэрмінова заняць абарону Мінскага ўмацаванага раёна. Раніцай гэтага дня пачаліся масіраваныя бамбардзіроўкі Мінска: былі выведзены са строю электрычнасць і вадаправод, спыніліся трамваі, перасталі працаваць хлебазавод і магазіны.

Баі на подступах да Мінска былі крвавапратлівыя і хуткія. Да 28 чэрвеня пераважаючым сілам ворага процістаялі разрозненыя, аб'яскроўленыя часці і падраздзяленні з армій прыкрыцця, механізаваныя і пяхотныя карпусы і дывізіі 13-й арміі пад камандаваннем П. М. Філатава. У абароне Мінска прымала ўдзел 100-я стралковая дывізія пад камандаваннем генерал-маёра І.М.Русіянава, якая праз два месяцы стала першай гвардзейскай у Чырвонай Арміі. Абаронцы сталіцы ўпершыню ў гады вайны выкарысталі так званую «шкляную артылерыю». Гэта бутэлькі з гаручай сумессю для барацьбы з танкамі. На Захадзе іх празвалі «кактэлем Молатава». 28 чэрвеня ў 17 гадзін нямецкія танкі і мотапяхота ўварваліся ў Мінск. Праз суткі нямецкія войскі замкнулі чарговы «кацёл» вакол дывізіі Заходняга фронту, што абаранялі Мінск. Нягледзячы на ўпартае супраціўленне, ужо на шосты дзень вайны фашысты захапілі Мінск.

Дадатак № 8

ГІСТАРЫЧНАЯ ДАВЕДКА.

ПАРТЫЗАНСКИ РУХ НА БЕЛАРУСИ

У пачатку вайны пад кіраўніцтвам КП(б)Б ствараліся і разгортвалі свае дзеянні партызанскія атрады. Ужо на пяты дзень вайны ў Пінскім раёне быў

сфарміраваны адзін з першых партызанскіх атрадаў у Беларусі, які ўзначальваў Васіль Захаравіч Корж. У першыя дні вайны ў Кастрычніцкім раёне Палескай вобласці быў створаны партызанскі атрад «Чырвоны Кастрычнік», які ўзначаліў Ціхан Бумажкоў, а потым Фёдар Паўлоўскі. Ім першым з савецкіх партызан 6 жніўня 1941 года было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Дадатак №9

ГІСТАРЫЧНАЯ ДАВЕДКА.

ДЗЕЙНАСЦЬ БАЦЬКІ МІНЯЯ

У ліпені 1941 года быў створаны партызанскі атрад пад кіраўніцтвам дырэктара Міная Піліпавіча Шмырова, які атрымаў у партызан мянушку Бацька Міная. Пасля некалькіх няўдалых спроб знішчыць партызан, германскія акупанты захапілі ў якасці заложнікаў чатырох дзяцей Бацькі Міная і патрабавалі ад яго здацца ў палон у абмен на выратаванне дзяцей. Рашэнне Бацькі Міная не было лёгкім і простым, за свой патрыятычны выбар ён заплаціў жыццём дзяцей, але партызаны адпомсцілі акупантам за расстраляных дзяцей.

15 жніўня 1944 года Шмырову Мінаю Піліпавічу было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Некалькі партызанскіх атрадаў (у тым ліку і атрад М. П. Шмырова) уступілі ў непасрэднае ўзаемадзеянне з войскамі Калінінскага фронту, якія выйшлі да граніцы Беларусі на Віцебскім нарамку. Сумеснымі намаганнямі па лініі фронту быў утвораны 10-кіламетровы праход, які існаваў у лютым — верасні 1942 года, так званыя Суражскія (Віцебскія) «вароты». Яны дазволілі перадаць партызанам неабходнае ўзбраенне і ўстанавіць аператыўную сувязь з савецкім камандаваннем.

ГІСТАРЫЧНАЯ ДАВЕДКА.
ДЗЕЙНАСЦЬ КАМСАМОЛЬЦАЎ
У ГАДЫ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны сотні тысяч камсамольцаў уключыліся ва ўсенародную барацьбу з нямецка-фашысцкімі акупантамі. За гады вайны ў войска і на флот было адпраўлена звыш 3,5 млн камсамольцаў. Асобныя партызанскія атрады і падпольныя арганізацыі амаль цалкам складаліся з камсамольцаў і моладзі. Ордэнамі і медалямі было ўзнагароджана 50 тыс. маладых партызан, звыш 100 чалавек сталі Героямі Савецкага Саюза.

Падполле ў Мінску восенню 1941 г. узначаліў сакратар Мінскага падпольнага гарадскога камітэта КП(б)Б Іван Казінец. Па заданні кіраўніцтва Мінскага падполля здабываў зброю і боепрыпасы, ратаваў людзей з лагераў смерці Іван Кабушкін. Група Мікалая Кедышкі распаўсюджвала лістоўкі, арганізоўвала пабегі ваеннапалонных, здзяйсняла дыверсіі на Мінскіх прадпрыемствах.

Мінскія падпольшчыкі ў 1942 г. сваю ўвагу засяродзілі на масава-агітацыйнай рабоце сярод жыхароў горада, сістэматычных дыверсіях на розных аб'ектах, зборы для партызан разведвальных звестак, вызваленні ваеннапалонных і патаемнай адпраўцы іх у лес да партызан. Падпольшчыкі выпускалі газету «Звязда», лістоўкі, мелі сувязь з падполлем іншых гарадоў. У складзе мінскага падполля самааддана змагалася звыш 9 тыс. чалавек. За час акупацыі ў Мінску было праведзена звыш 1500 дыверсій.

У Віцебску ў 1941-1942 гг. дзейнічала 56 падпольных груп. Адной з іх з кастрычніка 1942 г. кіравала Вера Харужая, якая была схоплена немцамі і закатавана. В.Харужай было прысвоена пасмяротна званне Героя Савецкага Саюза.

Падпольная камсамольская арганізацыя «Юныя мсціўцы» на чыгуначнай станцыі Обаль Віцебскай вобласці была створана вясной 1942 г. Ма-

ладыя падпольшчыкі зрабілі 21 дыверсію. Амаль усе падпольшчыкі былі арыштаваныя і пакараныя смерцю.

За подзвігі ў гады Грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, а таксама за поспехі ў сацыялістычным будаўніцтве ВЛКСМ быў узнагароджаны шасцю ордэнамі: ордэнам Чырвонага Сцяга (1928 г.), Працоўнага Чырвонага Сцяга (1931 г.), трыма ордэнамі Леніна (1945 г., 1948 г., 1956 г.), ордэнам Кастрычніцкай рэвалюцыі (1968 г.).